

ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИМІРАХ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто основні парадигми розвитку філософії та теорії освіти та необхідні для цього педагогічні технології. Висвітлюється процес зміни логіки поняття освітні технології.

Ключові слова: педагогічна технологія, критеріальні параметри технологій, технологізація.

Поняття «парадигма» увійшло до вжитку як інструмент наукознавства з 70-х років минулого століття і стрімко набуває значущості в суспільній практиці. Воно означає найбільш загальні принципи розуміння та інтерпретації об'єкта дослідження, прийняті в певному науковому співтоваристві.

Уявлення про дитину, учня, студента (включаючи і післядипломну освіту), про можливості, цілі і задачі освіти, про вчителя, педагога і основні їхні характеристики – увесь цей комплекс ідей окреслює парадигму освіти і відтворює загальну картину світу, притаманну епосі. Будь-яка світоглядна, а разом з тим і освітня парадигма в історії проходить декілька етапів: становлення, завершення і, нарешті, статичності, коли вона стає млявою, задубилою і заважає розвитку. Тим часом у глибинах старої парадигми народжуються нові ідеї, принципи, відбувається переосмислення основних понять і зв'язків.

Сучасна епоха характеризується процесами становлення нових парадигм у філософії і теорії освіти. Вони взаємопов'язані і ускладнені різноманітністю і суперечністю висхідних начал і висновків. Однак їх спільність – підкреслити практичну реалізацію найновітніших ідей і концепцій у практиці освіти – це, мабуть, помітна риса філософствування століття, що відійшло у вічність.

Філософія освіти як комплекс сучасних ідей і концепцій, за допомогою яких можна домогтися стабільної рівноваги (Г.С. Сковорода) в освітній галузі, спирається на об'єктивну тенденцію розвитку сукупних глобальних зв'язків – природно-господарських, соціокультурних, політично-економічних, ре-

лігійних і под. Головна мета сучасної гуманітарної науки вбачається філософами цього напрямку у пошукові об'єднуючого фактору, можливих шляхів і підходів, які сприяють конвергенції.

Своєрідний культурно-історичний універсалізм «Філософії освіти» і її оптимізм базуються на визнанні загальнолюдських цінностей. Свобода, справедливість, гідність особистості, її невід'ємне право на життя і соціальний захист, право народів на культурне і політичне самовизначення є системою життєзабезпечення людства. Освіта – та сфера соціокультурної життєдіяльності, де реалізується становлення духовно зрілої, моральної особистості, здатної відповідати за долю держави, її народу, нації, культури, захищати загальнолюдські цінності, творити цілісний, гуманний світ за «людською мірою».

До кінця ХХ століття науково-технічний прогрес зумовив технологізацію не лише чисельних галузей виробництва, але й невпинно увірвався у сферу культури, гуманітарної сфери знання. Ми вже звикли до інформаційних, медичних, біологічних та інших подібних технологій. Звикаємо й до технології освітньої. Такий широкий і повсюдний інтерес викликається різними мотивами: вчені традиційно слідує за модою; інші, вболіваючи за освіту, вбачають у ній панацею від усіх бід; знаходяться й такі, що технологію і технологізацію вважають об'єктивним процесом еволюції освіти до якісно інших ідеалів. Вважаємо досить прогресивною останню тенденцію.

Соціальні протиріччя, соціальні кризи виникали тоді, коли порушувалась внутрішня рівновага соціально-культурної системи: управлінські домагання перевищували прогностичні здібності, інструментальний інтелект недостатньо врівноважувався гуманітарним. Суспільство, як і будь-яка інша система, стабільне до того часу, поки руйнівний потенціал економічних (сюди входять і військові) технологій врівноважений культурно-психологічними засобами стримування. Якщо ж зростаючий енергетичний потенціал технологій переважає можливості нормативної регуляції, розпочинається криза. Посилюються різні конфлікти, зокрема екологічні, енергетичні, соціальні. Суспільство стає жертвою власної могутності або ж встигає перебудувати технологічні, організаційні, інформаційні нормативні параметри діяльності і цим себе рятує.

В основу освітньої системи має бути покладена генеральна ідея, яка врівноважуватиме конфліктні ситуації в ній самій і в суспільстві в цілому. Такою єдиною ідеєю є гуманістичний світогляд, який передбачає розвиток таких якостей особистості, як усвідомлення природи і людини в їхній єдності, відмова від авторитарного, міфологічного стилю мислення, терпимість, здатність до компромісів, поважне ставлення до чужої думки, до інших культур, цінностей, вірувань.

Етимологія слова «технологія» означає «знання обробки матеріалу» (techne – мистецтво, ремесло, наука + logos – поняття, вчення). Технологія включає також і мистецтво володіння процесом, завдяки чому персоналізується. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) і умов. У процесуальному розумінні технологія відповідає на питання: «Як зробити?», «З чого і якими засобами?»

Поняття «освітня технологія» останнім часом набуває розповсюдження в теорії навчання. До педагогічної технології відносилось також уміння оперувати навчальним і лабораторним обладнанням, використовувати наочність. Зміст цього поняття у середині 60-х років піддавався широкому обговоренню в педагогічній пресі, на міжнародних конференціях, де визначилось два напрями його тлумачення:

- освітня технологія як використання технічних засобів і засобів програмованого навчання;
- освітня технологія як засіб підвищення організації навчального процесу, як засіб подолання відставання педагогічних ідей від стрімкого розвитку техніки [3, 123-124].

Отже, визначилось два напрями розуміння технології в освіті: технічні засоби навчання (технологія навчання); технологія навчального процесу.

З розвитком навчальної техніки і комп'ютеризації навчання «технологія навчання» і «педагогічна технологія» стали усвідомлюватись системою засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом (кінець 70-х – початок 80-х років). З цього часу відбувається осмислення педагогічного процесу з різними деталізаціями поняття «педагогічні технології»:

- це системний, концептуальний, об'єктивований, інваріантний опис діяльності учителя і учня, спрямований на досягнення

освітньої цілі. Це завжди квінтесенція виховної системи, базове утворення, в якому фіксується її своєрідність і специфічні особливості теоретичного складу і категоріального апарату [6, 12].

- це спосіб організації, спосіб думок про матеріали, людей, моделі і системи типу «людина – машина», це перевірка екологічних можливостей проблеми. Педагогічна технологія «передбачає визначення цілей через результати освіти, вираження в діях учнів, ними усвідомлюваних і визначуваних» [5, 139].

- педагогічна технологія – проект певної педагогічної системи, яка реалізується практично [1, 134]. Останнє визначення, якщо його взяти за основу, дозволяє розгляд ретроспективи педагогіки і її подальшого розвитку як еволюцію її технологій.

Стан і розвиток педагогічних систем в кожному епоху можна поцінювати за рівнем розвитку педагогічних технологій. Зрозуміло, педагогічні технології не можуть бути принципово новими по суті, ніж інші технології. Як і будь-які інші, вони мають свої галузеві (кланові, професійні) особливості і в тому, якими методами і засобами оперують, і в тому, з яким «матеріалом» мають справу. Їхня специфіка виявляється наявністю виховного компоненту (та звідси їх імовірність), і в необхідності врахування філософського, психологічного, медичного, екологічного і інших аспектів проблеми.

Під тиском технологічного досвіду інших сфер педагогічні технології здобувають нові можливості впливу на традиційний процес навчання і підвищують його ефективність. Щоправда, цей процес відбувається спонтанно і не завжди керований. Адаптація нових технологій в освітній галузі особливо добре простежується за таким показником, як введення в освіту нових інформаційних технологій: «У світі освіта... динамічно переходить на нові інформаційні (переважно електронні) технології» [2, 131]. Однак зводити технологізацію освіти до інформатизації якщо не помилково, то ще передчасно.

Технологізація – історично неперервний в освіті (принаймні з другої половини XIX століття) процес. Інформатизація – революційний «поворот» цього процесу, але всього лише етап технологізації, «відрізок» неперервного шляху. Дякуючи технологізації, в системі освіти здійснюється спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії.

Справа суттєво не набуде поширення, допоки у сфері освіти «війна ідей» не поступиться місцем конкуренції альтернативних концепцій і раціональних моделей. Без цього природний процес технологізації освіти, традиційно зумовлений упровадженням непідготовлених (саме в системі освіти) умов сприймання новацій, може набути спотворених форм. Очевидно, технологізація освітньої і виховної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний з використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога і учнів, що важко дається самоаналізом.

Технології для вирішення стратегічних задач попередньо повинні відбивати існуючу в різних країнах систему освіти, тобто спосіб системної організації відповідної діяльності – її загальну цільову і змістовну спрямованість, організаційну структуру і форму. Зокрема в Україні вони представлені Конституцією України, Законом України про освіту, державними національними програмами «Освіта» (Україна XXI століття), «Діти України», нормативними документами, зокрема освітніми стандартами тощо. Не виключено, що й систему неперервної освіти в нашій країні слід віднести до рангу освітніх технологій (дошкільного, шкільного, вузівського, поствузівського рівнів).

Освітні технології «беруть на себе» загальну стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору. До основних їхніх функцій слід віднести прогностичну, проєктивну, оскільки технології безпосередньо зв'язані з плануванням безпосередніх цілей і результатів, основних етапів, способів і організаційних форм освітнього і виховного процесів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів. Критеріальні параметри описання технологій відображені в доктринах, в концепціях розвитку і стандартах (спрямованість навчання, зміст і структура освіти, вимоги до програм і умов їх реалізації, навантаження і об'єм навчального матеріалу, предметні сфери, освітні рівні, атестація).

Педагогічна технологія відбиває тактику реалізації освітніх технологій і вибудовується на знанні закономірностей функціонування системи «педагог – соціальне середовище – учень» в певних умовах навчання (індивідуальне, групове, колективне,

масове та ін.). Їй притаманні загальні риси і закономірності реалізації навчально-виховного процесу незалежно від того, при вивченні якого конкретного предмету вони використовуються.

Педагогічна технологія може включати в себе різні інші спеціалізовані технології, поширені в інших сферах науки і практики: нові інформаційні технології, промислові (індустріальні), електронні, поліграфічні, медичні та ін. Педагогічна технологія – сфера знання, яка включає методи, засоби навчання і теорію їх використання для досягнення цілей освіти.

Система освіти, моральна функція якої на сучасному етапі полягає в тому, щоб збагатити її гуманістичною культурою, явно не встигає за технічним прогресом, відстає (що в принципі доказово) у своєму розвитку. Щоб успішно протистояти технологічному «валу», вона повинна стати більш ефективною і економною, а отже цілеспрямовано продовжувати поступ шляхом власної технологізації. Серед великої кількості технологій педагогічні відносяться до винятків, здатних примножувати «інструменти стримування» і, працюючи на моральний потенціал суспільства, збільшувати сподівання на його виживання і прогрес.

Література

1. Беспалько В. Слагаемые педагогической технологии. – М., 1989. – С. 134.
2. Губерський Л.В., Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Культура, ідеологія, особистість. Методолого-світоглядний аналіз. – К.: Знання України, 2002. – С. 131.
3. Ильина Т.А. Понятие «педагогическая технология» в современной буржуазной педагогике // Сов. Педагогика. – 1971. – № 9. – С. 123-124.
4. Коржавін Л.В. Філософія виховання: зміна орієнтацій. – К.: УАДУ, 1998. – С. 43.
5. Лернер И. Внимание: технология обучения // Сов. Педагогика, 1990. – С. 139.
6. Фрадкин Ф. Педагогическая технология в исторической перспективе // История педагогической технологии: Сб. науч. Трудов. – М., 1992. – С. 12.

ЗЯЗЮН И.А.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПАРАДИГМЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИЗМЕРЕНИЯХ ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются основные парадигмы развития философии и теории образования, а также необходимые для этого педагогические технологии. Раскрыто процесс изменения логики понятия педагогические технологии.

Ключевые слова: педагогическая технология, критериальные параметры технологий, технологизация

ZIAZIUN I.

EDUCATIONAL PARADIGM AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE MEASURES OF EDUCATIONAL PHILOSOPHY

The main paradigms of the development of the philosophy and the theories of education are discussed in the given article. The pedagogical technologies necessary for the give procedure are taken into consideration. The author revealed the logical process of the concept of the pedagogical technologies.

Keywords: *pedagogical technology, criteria and parameters of technology, technolization.*

УДК 37.013:001.5

НИЧКАЛО Н.Г.

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ШКІЛ

У статті здійснено аналіз проблем педагогічної освіти у контексті діяльності вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл.

Ключові слова: *педагогічна освіта, наукові школи, формування вченого-початківця, традиції наукових шкіл.*

Педагогічна освіта – це особлива складова системи освіти. Особливість її в підготовці педагогів для різних освітньо-виховних систем і навчальних закладів.

В «Українському педагогічному словнику» Семена Гончаренка викладено два тлумачення поняття «педагогічна освіта». Перше – це система підготовки педагогічних кадрів (учителів, вихователів та ін.) для загальноосвітньої школи та інших навчально-виховних закладів у педагогічних університетах, інститутах, училищах, університетах; у широкому розумінні – підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів для навчальних закладів усіх типів, включаючи професійно-технічні, середні спеціальні й вищі [1, 252]. Друге значення – «сукуп-